

8. Корновенко С. В. Українська революція 1917–1921 рр.: селянський фактор. *Український селянин*. 2014. Т. 14. С. 142–146.

9. Лозовий В. С. Селянська правосвідомість у добу Української революції (1917–1921 рр.): монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2005. 204 с.

10. Макаренко Т. П. Єврейські погроми в добу Української революції. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2013. Т. 35. С. 116–119.

11. Митрофаненко Ю. С. Отаманщина як суспільний феномен української революції періоду Директорії 1918–1919 рр.: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

12. Романюк Я., Іванченко І. Іменем України: становлення судової влади у період Української революції 1917–1921 рр. *Право України*. 2017. № 3. С. 9–31.

13. Шейко В. М. Інтелігенція і влада в часи Української революції 1917–1921 рр.: монографія. Харків: ХДАК, 2011. 363 с.

Шалашний Леонід

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВПРОВАДЖЕННІ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ» В ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ: АНАЛІЗ ДОКУМЕНТІВ, УХВАЛЕНИХ РАДОЮ ЄВРОПИ В 1980-Х РР.

Ключові слова: викладання історії, деідеологізація, Рада Європи, багато-перспективність, європейський вимір освіти.

Key words: history teaching, de-ideologization, Council of Europe, multiperspectivity, European dimension of education.

Геополітичні перетворення, що відбувались в Європі упродовж 1980–1990-х рр., привели до формування нових соціокультурних просторів, а також нового покоління європейців. Перед викладачем історії в цей час, з-поміж інших завдань, виникає потреба – «сформувати» нові підходи до історичної пам'яті та бачення власного місця в загальноєвропейському контексті у молоді. Нині це є дійсно дуже актуальне питання, адже ці підходи у майбутньому стануть світоглядом молоді, яка згодом буде ядром керівних посад, як в приватних установах, так і багатьох державних; лідерами держав та впливовими функціонерами в міжнародних організаціях.

Світ ХХІ ст. ставить перед викладачем зовсім нові виклики, зокрема, боротьба із засиллям дезінформації, маніпулятивними повідомленнями, а також, спробами підважити систему загальноєвропейських цінностей. І саме формування міцної нормативної бази в 1980–1990-ті рр. стало запорукою збереження демократичних принципів на континенті та досі є стабілізуючим фактором в сучасному, мінливому інформаційному просторі, а також засобом визначення системи координат у поглядах усіх учасників навчального процесу.

Можемо виділити основні документи, що формували європейську історичну освіту та, в подальшому, історичний світогляд молоді у європейських країнах (а особливо тих, що переходили від ідеологічного виховання до демократичних принципів розвитку особистості). Нормативні акти, ухвалені міжнародними організаціями в цей період, можна поділити на дві великі групи: до падіння Берлінського муру та після. Ця подія є символом: руйнування стіни – стратегічного об'єкту, що символізував розділення Європи як фізичне втілення «залізної завіси», який якнайкраще показав, що відбувається в нематеріальному світі – свідомості людей. Це відображалось і в текстах затверджених документів: до 1988 р. Рада Європи та інші міжнародні організації видають офіційні рішення зі спробами сформулювати загальноприйнятне визначення ключових термінів із обережними закликами до впровадження демократичних цінностей та плюралізму думки на всьому континенті. Після падіння соціалістичного табору позиція посилюється: тут бачимо утвердження чітких вимог до національних урядів, рекомендації до змісту та форми викладання тем, пов'язаних із «європейським виміром», контроль за виконанням вимог учасниками цих організацій. Водночас варто зазначити, що ці процеси не є суто «внутрішніми» чи «зовнішніми». На думку дослідниці Г. Штайнер-Хамзі, ці рівні варто розглядати, як взаємозалежні простори, а не відокремлені контури. Не можна визначати «глобальне», лише, як наднаціональне; зміни всередині окремої країни також мають вплив на значно ширший простір – як регіональний, так і міжнародний у найширшому розумінні [5, с. 5].

Розглянемо ключові документи Ради Європи вказаного періоду:

– Рекомендація № (83) 4 (1983): «Щодо підвищення обізнаності про Європу в середній школі». Цей документ перший із-поміж інших визначає потребу у зміні вектору викладання історії. На відміну від суто національного контексту в кожній із країн, пропонується вивчення предмету як загальноєвропейської дисципліни. До того ж у Рекомендаціях передбачається поширення безумовної поваги до інших культур та толерантності [3].

– Рекомендація № (85) 7 (1985): «Комітету Міністрів до держав-членів щодо викладання та вивчення прав людини в школах». Тут зазначаємо не лише чіткий заклик до дотримання прав людини, що є ключовим у цій Рекомендації, але й, що не менш важливо, відповідь на виклики, які з'являються перед європейцями в цей час. Зокрема: повторні вираження расистських та ксенофобських поглядів в публічному просторі, а також, втома молоді від економічної ситуації, через яку вона опиняється в бідності та особливо гостро відчуває нерівність в суспільстві (особливо це є актуальним для країн, що саме в цей час виборюють демократичний шлях розвитку, адже вимушений перехід до ринкової економіки передбачав впровадження болючих реформ, що майже завжди ставали дуже болісним процесом для всієї країни) [4].

– Резолюція № 6 (1985): «Про європейську культурну ідентичність». Ця резолюція акцентує увагу на створенні загальноєвропейської культурної спадщини та переносить вектор уваги на схід, закликаючи країни-учасники Ради Європи брати ініціативу у взаємодії з країнами східної Європи, що на той момент були поза демократичними наднаціональними утвореннями. Зокрема, йдеться про співпрацю з країнами, що не є ані членами Ради Європи, ані підписантами Європей-

ської культурної конвенції. Можна припустити, що саме цей документ створив передумови для майбутнього розвитку мультикультуралізму на європейському континенті [5].

– Резолюція Ради та Міністрів освіти, що засідали в рамках Ради, від 24 травня 1988 р. Саме в цьому документі сформовано потребу у впливі на програми викладання в інших країнах, сформульовано визначення «європейський вимір», створено перелік дій, які потрібно впровадити всім діючим учасникам (та перспективним країнам-членам). Зокрема, йдеться про потребу в створенні загальнодоступного документу із впровадження такої політики всередині країни, вживання спільних заходів під час формування навчальних матеріалів та підготовки викладачів [6].

– Рекомендації 1111 (1989) Парламентської асамблеї Ради Європи. Це ключовий для 1980-х рр. нормативний акт визначає чітку потребу у відкиданні ідеологічного наповнення навчальних програм, натомість, передбачає додавання загальноєвропейських принципів, зокрема: демократії, плюралізму думок, поваги до прав людини. Тут також бачимо велику кількість звернень у тексті до країн Східної Європи; на думку ПАРЄ, саме активізація співпраці з країнами цього регіону сприятиме формуванню спільного освітнього та культурного простору на всьому континенті [2]. Цей документ було ухвалено за півтора місяці до падіння Берлінської стіни, а відтак, країни, що починали активні демократичні перетворення, вже в цей момент отримували чіткий алгоритм дій для формування власної, нової системи історичної освіти, проте із врахуванням загальноєвропейських контекстів.

Як бачимо, всі ці нормативні акти водночас і «передбачили», й сформували загальні засади історичної освіти, які зараз є ключовими для перебування в європейській та загальносвітовій родині демократичних країн. Від поступового формування загальних визначень та принципів, спільні комісії та Парламентська асамблея перейшли до чітких вимог із відкидання ідеологічного наповнення навчальних програм, відтак, «нові» країни мали можливість та, водночас, були змушені будувати щось дійсно нове з урахуванням «європейського виміру». Цьому сприяв також і обмін інформацією щодо одних і тих подій, але з різних поглядів. Завадою не стала навіть відсутність перекладів тих чи інших матеріалів під час такої співпраці. Навпаки залучення викладачів іноземних мов до роботи над створенням копій іноземних матеріалів рідною мовою чи переклад локальних на мови міжнародного спілкування – лише підвищили освітню цінність такого обміну [1, с. 149].

Отже, саме за допомогою чіткої нормативної бази, затвердженої із середини 1980-х рр., вдається утримувати спільний зміст у викладанні історії та інших соціально-важливих наук, не даючи популістичним чи відверто шкідливим ідеям захопити цю галузь та змінити вектор викладання за короткий час, що, як бачимо, є можливим в інших сферах життя цілих країн. Кожна нова зміна в освіті має лишатись в контексті загальноєвропейського виміру у викладанні історії, а також відповідати тим принципам, що були сформовані за згодою та в співпраці учасників європейської родини понад 30 років тому.

Джерела та література

1. Страдлінг Р. Викладання історії Європи ХХ ст. Страсбург: Видавництво Ради Європи, 2001. 264 с. URL: <https://rm.coe.int/168049423c> (дата звернення: 16.02.2026).
2. Recommendation 1111 (1989) on the European dimension of education (Adopted on 22 September 1989). *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. URL: <https://pace.coe.int/pdf/8711d6a5351e15d067780c7d77f406dff8e1ee3903e4799974357ce85cf8136e/rec.%201111.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).
3. Recommendation № R (83) 4 of the Committee of Ministers to member states concerning the promotion of an awareness of Europe in secondary schools (Adopted by the Committee of Ministers on 18 April 1983 at the 358th meeting of the Ministers' Deputies). *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/09000016804d0e97> (дата звернення: 16.02.2026).
4. Recommendation № R (85) 7 of the Committee of Ministers to member states on teaching and learning about human rights in schools (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1985 at the 385th meeting of the Ministers' Deputies). *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/16804c2d48> (дата звернення: 16.02.2026).
5. Resolution (85) 6 on European cultural identity (Adopted by the Committee of Ministers on 25 April 1985 at its 76th Session). *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805365a3> (дата звернення: 16.02.2026).
6. Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting within the Council on the European dimension in education of 24 May 1988 (88/C 177/02). *European Union*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e996e8e5-ed3e-482d-9a3c-7b7eb7a19b1e> (дата звернення: 16.02.2026).
7. Steiner-Khamsi G. *Traveling Reforms from a Comparative, Transnational, and Global Perspective. Time in Education Policy Transfer: The Seven Temporalities of Global School Reform*. Cham: Palgrave Macmillan, 2025. Ch. 1. P. 1–28. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-031-82524-8.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).

Хмелик Владислава

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

ВИЩА ОСВІТА НА ДОНЕЧЧИНІ В СЕРЕДИНІ 1990-Х РР.: АСПЕКТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Ключові слова: вища освіта, Донеччина, міжнародна співпраця.

Key words: higher education, Donetsk region, international cooperation.

Дослідження історії вищої освіти Донеччини є важливою темою, яка потребує осмислення в контексті минулого та сьогодення. Серед аспектів діяльності